

ОБРАЗ ШЛЮБНОГО ПАРТНЕРА В УЯВЛЕННЯХ ОСІБ РІЗНОГО ВІКУ

На сучасному етапі розвитку світової спільноти спостерігаються складні трансформації, які стосуються й функціонування інституту сім'ї. Формування останніми десятиліттями у західноєвропейських країнах нових – егалітарних за своєю суттю сімейних відносин – обумовило появу якісно відмінних від традиційної родини альтернативних форм сексуально-шлюбних стосунків і в українському соціумі теж.

Наразі уявлення осіб репродуктивного віку про родину та їхнє ставлення до традиційної сім'ї обумовлюються цілою низкою чинників, зокрема:

1) демократизація взаємин між статями (зростання віку вступу у шлюб; свідома відмова від шлюбу; пошук альтернативних форм влаштування інтимного життя);

2) лібералізація суспільної моралі і ціннісно-сміслова трансформація громадської думки, відсутність зовнішніх обмежень людських бажань;

3) зникнення повної фінансово-економічної залежності партнерів один від одного (мати може самостійно ростити дитину; спільний бізнес чи матеріальні блага можна розділити після розлучення батьків);

4) зменшення цінності подружжя як постійної форми сексуального партнерства і поширення сімейних взаємин «матріархатного» типу (коли обов'язки й відповідальність за сім'ю лягають на жінку, вона погоджується на «самотнє материнство», розглядаючи чоловіка в сім'ї як «додатковий тягар»);

5) прогнозування зниження загального рівня шлюбності у майбутньому, оскільки: а) росте кількість сімей у повторному шлюбі з дітьми від попередніх шлюбів та бездітних; б) часто молодь перед офіційною реєстрацією обирає пробний (консесуальний) шлюб як перевірку стосунків; в) росте відсоток людей віком до 25 років, які ніколи не перебували в шлюбі й не налаштовані на подружнє життя взагалі; г) поява серійних шлюбів (коли люди одружуються 3, 4, 5 і більше разів, роблячи це не по причині вдівства) та ін.

Окремі вітчизняні дослідники вважають, що вказані зміни викликають неоднозначність в оцінках існуючих реалій: одні вчені вважають наведене вище ознаками краху традиційно-патріархальної сім'ї (Шнейдер Л., 2004; Ситников В., Регуш Л., 2016), інші – маркерами поступової її трансформації (Федоришин Г., 2013; Фролов П., Фролова Ю., 2016; Столярчук О. & співавт., 2019).

Більшій одностайності науковці дотримуються в питанні пошуку способів подолання ситуації, що склалася. Так, найефективнішими шляхами виходу з інституціональної кризи сім'ї й відновлення гармонійних стосунків у родині, вважаються: підготовка молоді до свідомого встановлення шлюбних відносин (Бутаєва М., 2010; Дорошина И., 2010; Тычкова Т., 2011; Федоришин Г., 2013 та ін.), а також підвищення стабільності, стійкості сімейних стосунків через поглиблення розуміння різноманітних чинників формування й змісту образу (як майбутнього, так і вже наявного) шлюбного партнера (Гавриловська К., Баранчук О., 2016; Ситников В., Доева Л., 2018; Столярчук О., Вождай А., Дружиніна А., 2019; Федоришин Г., Северин Р., 2021 та ін.).

Зазначене вище й зумовило вибір теми дослідження, націленого на вивчення особливостей уявлень юнаків і дорослих про ідеального дошлюбного та ідеального/реального шлюбного партнерів.

Емпіричні розвідки охопили 102 особи, умовно поділені нами на дві вікові групи, для яких створення родини, народження і виховання дітей виступає/залишається одним із пріоритетних завдань (Хейвігхерст Р., 2000):

1) «Юнаки» – 52 особи (22 хлопці і 31 дівчина віком 18-21 рік, мешканці Чернігівської обл.), результати їх опитування розкривають уявлення про образ дошлюбного партнера;

2) «Дорослі» – 60 респондентів (30 чоловіків і 30 жінок віком від 22 до 45 років; серед них 15 сімейних пар із шлюбним стажем менше 10 років і 15 пар із шлюбним стажем більше 10 років, мешканці м. Чернігова), результати їх опитування розкривають уявлення про образ шлюбного партнера.

Образ ідеальних дошлюбних партнерів у юнаків, вивчений шляхом контент-аналізу їхніх творів на тему «Мій ідеальний майбутній шлюбний

партнер», має наступний вигляд (за результатами бакалаврської роботи Панченко М., 2019).

Юнаки в своїй майбутній обраниці, поцінують наступні риси:

1. Інтимність, здатність встановити довірчі стосунки (взаєморозуміння, відкритість, комунікабельність, відповідальність, чесність, освіченість).
2. Жіночність (ніжність, хазяйновитість, співчутливість, доброта).
3. Відсутність рис, що руйнують емоційну єдність (егоїзм, впертість, аморальна поведінка).
4. Відсутність гіпертрофованих «традиційно фемінінних» рис (емоційна неврівноваженість, ревності, брехливість, хизування).
5. Приваблива зовнішність.

Дівчат в їх майбутніх обранцях приваблюють переважно такі риси:

1. Надійність (сукупність емоційно-комунікативних рис: турбота, почуття гумору, доброта, уважність, щирість, чесність, які сприяють спочатку побудові довірчих стосунків, а потім створенню «міцної сім'ї» з «вірним супутником»).
2. Діловитість (впевненість у собі, цілеспрямованість, відповідальність, наполегливість, серйозність, міцна воля, готовність надавати підтримку).
3. Відсутність рис, що руйнують довіру в парі (брехливість, закритість, егоїзм, запальність, недбалість, нехазяйновитість, безвідповідальність).
4. Надмірна самовпевненість, впертість.
5. Приємна зовнішність.

Отже, для респондентів юнацького віку в образі дошлюбного партнера більш привабливими є не стільки тілесна краса та інтелектуальна неординарність обранця, скільки його/її готовність підтримувати й допомагати; не останнє місце відводиться й традиційним романтичній та афілятивній потребам. Але, незважаючи на романтичність, інтимність переживань, максималізм, притаманний їх віку, сучасні юнаки досить чітко визначились з небажаними рисами характеру своїх дошлюбних партнерів, що додає реалістичності їхнім уявленням, убезпечує від розчарувань та руйнування стосунків. Юнаки створюють сім'ю, щоб «не бути самотніми», «надавати/

отримувати підтримку», «продовжувати рід»; а сім'я «справжня», коли подружжя задоволене одне одним і «спільно проводить час». Розподіл сімейних ролей характеризує майбутню родину як егалітарну (Ляховець Л., 2019).

Образ реальних та ідеальних шлюбних партнерів в уявленнях **дорослих** опитаних має свої особливості, виявлені за методикою «Образ чоловіка (дружини) О. Тунік». Нижче наведено Таблицю, створену за результатами, отриманими у ході магістерського дослідження (Стародумова С. 2020).

Ранжований образ ідеального партнера у...	
чоловіків (30 осіб)	жінок (30 осіб)
1. Фемінінна (розуміюча, здатна підтримати, турботлива; емотивна: весела, врівноважена, спокійна)	1. Соціально компетентний (товариський, приязний, турботливий, справедливий)
2. По-життєвськи мудра, з розвиненим соц. інтелектом (розуміє експресію інших, «бачить» приховане, уникає конфліктів, передбачає наслідки своєї поведінки)	2. Успішний (завзятий, цілеспрямований, рішучий, наполегливий, принциповий, жорсткий, непохитний)
3. Зовнішньо приваблива (гарна фігура, красива шкіра, миловидне обличчя)	3. Емоційно-чутливий (чуйний, добрий, уважний)
4. Має сильний характер (цілеспрямована, наполеглива, вміє відстоювати свої інтереси та непоступлива, якщо це потрібно)	4. Розумний (кмітливий, меткий – має «ділову хватку», щоб належно фінансово забезпечити сім'ю, придбати нерухомість та ін. матеріальні блага – «годувальник»)
5. Хазяйновита (працьовита, вміє вести господарство, ощадлива, акуратна, ретельна)	5. Гарний зовні (відмічалися лише: зріст і атлетична статура)
Ранжований образ реального партнера у...	
чоловіків (30 осіб)	жінок (30 осіб)
1. Лагідна (підтримуюча, турботлива, співчутлива, надійна)	1. Вольовий (доволі амбівалентні судження: від рішучого, наполегливого і гордого до сором'язливого, тихого і слабкодухого)
2. Експресивна (сентиментальна, запальна, вразлива, емоційна)	2. Надійний (добрий, турботливий, морально сильний, чесний)
3. Приваблива (сексуальна, довгонога, миловидна, з пружними сідницями й округлими стегнами, хоча «у неї вже є зайва вага і животик»)	3. Активно корисний (працьовитий, хазяйновитий, гарний – уважний – умілий батько, якого поважають і люблять діти)
4. Гарна господиня («берегиня»)	4. Емоційно невірноважений (агресивний, нестриманий, впертий і запальний)
	5. Розумний

Отже, чоловіки сприймають своїх реальних дружин більш гендерно-стереотипно, у першу чергу, як вправних й душевних, зовнішньо привабливих господинь, здатних перетворити сім'ю на місце, де «голову родини» розуміють і приймають «справжнім», де панує атмосфера внутрішнього спокою, затишку, розслаблення, взаєморозуміння, поваги. А от образ ідеальної дружини

доповнюється силою характеру, яка традиційно вважалася чоловічою рисою, але у сучасному соціумі все частіше делегується жінкам.

Економічна та соціальна емансипація сучасних жінок не може не відбиватися на їх уявленнях про власних чоловіків: досить неоднозначними, різноспрямованими стають оцінки вольових та емоційних характеристик обранців, зростають вимоги до їхньої надійності та соціальної активності, оскільки наразі складається тенденція до індивідуалізації й зростання автономності партнерів, а інтереси й коло спілкування кожного з них поширюються за межі сімейного кола та подружніх стосунків. На думку окремих дослідників (Келлі Г., 2000; Молевич Є., 2002; Бутаєва М., 2010 та ін.), це може свідчити ще й про кризу «чоловічої ідентичності» (проблеми з самореалізацією, самостійністю вибору способу життя, нездатністю до матеріального самозабезпечення, самовідповідальністю й ініціативністю). Гендерно-стереотипні вимоги до шлюбних обранців у жінок зберігаються в описах ідеальних чоловіків, яких дорослі респонденти хочуть бачити соціально компетентними, матеріально спроможними, емоційно чутливими та надійними.

Отже, широке розмаїття форм сімейного життя надає можливість представникам різних вікових груп обирати таку доступну модель стосунків, яка найкраще пристосована до їхніх особистих інтересів і прагнень.

Сучасна молодь має більш романтичні уявлення про сім'ю та потенційного шлюбного партнера (але без надмірної його/її ідеалізації), схильється до створення егалітарної моделі стосунків.

Дорослі респонденти демонструють більшу реалістичність вибору та практичну обґрунтованість традиційного розподілу сімейних ролей. Зміни, які відбулися у соціальному статусі жінки, відкрили їй ширші можливості для самореалізації, як наслідок – зміна економічних та емоційних взаємин у подружжі (зокрема, ознаки гендерної стереотипізації здебільшого помітні у конструюванні реальних образів обранців, ідеальні ж образи демонструють нам прояви поведінки «сильних жінок-глав родин» та доволі традиційно-амбівалентних чоловіків «чуйних у родині» і «жорстких на роботі/у бізнесі»).